

vol. 10, 2023, 97–112

II. Ями в селищен контекст

II. Pits in a settlement context

Ями от късната желязна епоха в границите на антична и средновековна крепост Маркели край гр. Карнобат

Росица Христова ^a

^a Исторически музей Карнобат, Карнобат 8400, ул. Димитър Полянов 4; rositsa11@yahoo.com

Pits from the late Iron Age within the boundaries of the Ancient and Medieval Markeli fortress near the town of Karnobat

Rositsa Hristova ^a

^a Historical museum of Karnobat, 4 Dimitar Polyakov Str., 8400 Karnobat, Bulgaria; rositsa11@yahoo.com

ABSTRACT

This article presents the results of the investigation of a group of pits located within the boundaries of the Medieval fortress Markeli, located 7.5 km west of the town of Karnobat. The typological characteristics of the structures found correspond to the characteristics of numerous other structures, associated with pit complexes, which have been previously published in Bulgarian editions. Their contents include coal, ash, stones of various sizes, and animal bones. The most common material is ceramics, which was used for dating, due to the lack of other dating finds. Based on the specifics of the examined fragments, the pottery can be generally dated to the 6th–5th c. BC. The presence of these pits is an indicator of the existence of a settlement, the remains of which are either completely destroyed and scattered, or have not yet been discovered. Due to the small amount studied, for the moment it remains difficult to correctly interpret it.

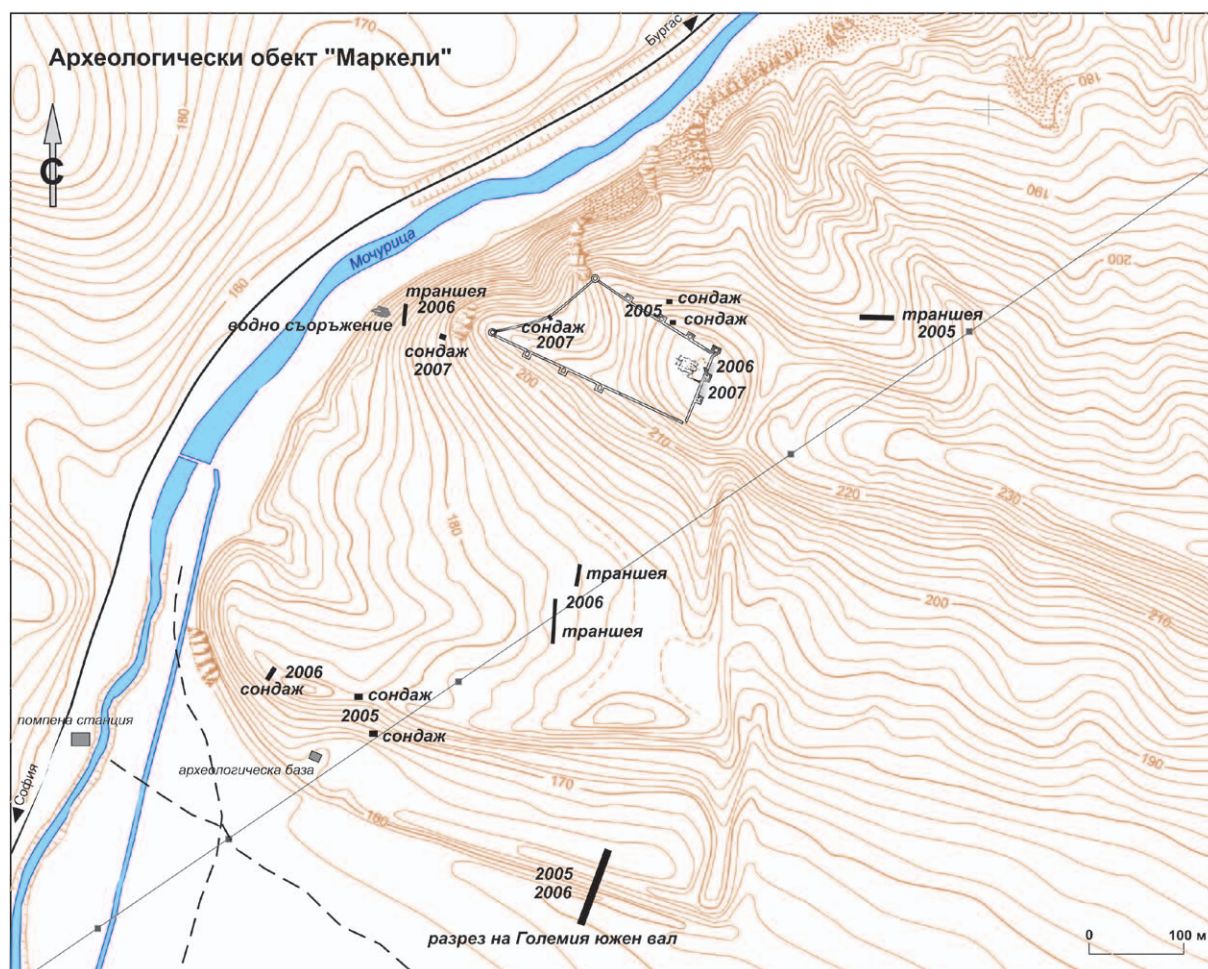
KEYWORDS

Markeli, Iron Age, pit complex

Въведение

Проучването на комплексите от ями, датирани в I хил. пр. Хр., е една от водещите проблематики на тракийската археология през последните години. Много от брой проучени обекти ги превърнаха в най-изявения елемент от селищната система на Тракия и в един от най-важните извори за проучване на тракийската култура. На територията на България са открити десетки ямни комплекси от цялото I хил. пр. Хр. с разцвет през V–IV в. пр. Хр. (Тонкова 2010, 198).

Настоящата статия цели да представи резултатите, свързани с откриването на група ями в границите на средновековната крепост Маркели, разположена на 7,5 км западно от град Карнобат. Типологическата характеристика на структурите отговаря на тази, засвидетелствана при множество други, идентифицирани като част от ямни комплекси, за които вече съществуват публикации в българските издания (напр. Георгиева 1991; Саватинов 1995; Саватинов 1997; Балабанов 1999; Tonkova, Savatinov 2001, 103; Вълчева 2002; Карайотов 2005; Бонев 2003; Николов 2003; Дражева

Обр. 1. Топографска карта на антична и средновековна крепост Маркели (автор Атанас Каменаров)
Fig. 1. Topographical map of the Ancient and Medieval fortress Markeli (author Atanas Kamenarov)

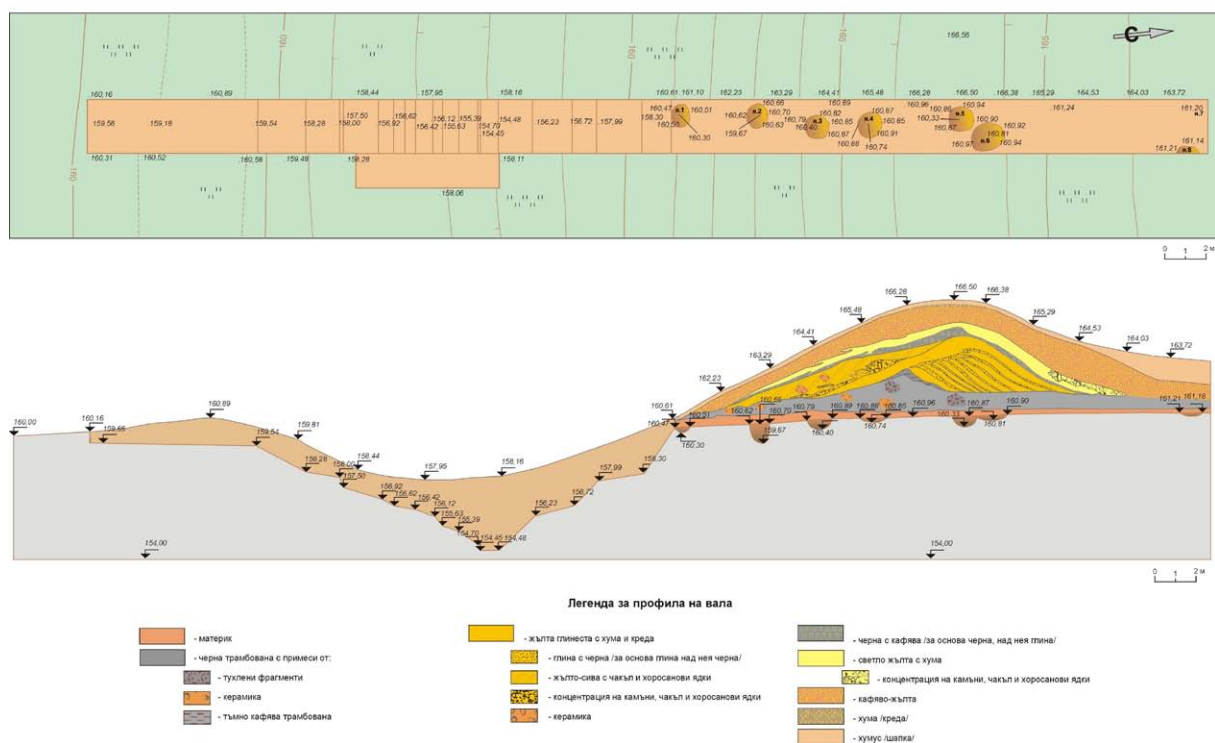
2005; Тонкова 2005; Тонкова 2006; Нехризов 2006; Нехризов, Цветкова 2008; Агре, Дичев 2008; Христова 2009; Божкова, Ников 2010; Тонкова 2010).

Характеристика на обекта. Археологически структури и контекст

Археологическият обект Маркели заема западния край на възвишението Хисар, което е част от южната верига на Източна Стара планина. Изборът на място от стратегическа гледна точка показва много добро познаване на географските особености на един обширен район с радиус 30–40 км, включващ основната Старопланинска верига и източния край на Средна гора (Каменаров 2002, 186). Крепостта заема важно място в българо-византийските отношения през периода VIII–IX в., което е определено от стратегическата ѝ близост до Ришкия и Върбишкия проход, както и от удобните търговски пътища, свързващи я с вътрешността на страната (обр. 1) (Момчилов 2006, 64).

След десетгодишно прекъсване, през 2004 г. бяха подновени редовните археологически проучвания на крепостта в сектор „Южно окопово съоръжение“ (Аладжов, Дражева, Момчилов 2005, 13–14). То е проучвано в периода от 1986 до 1989 г., като резултатите са вече обнародвани (Аладжов, Момчилов 1991, 138–143; Аладжов 1999, 28–30). При повторното зачистване на съоръжението през 2004 и 2005 г., с цел последни уточнения за изграждането и експонирането му,

Ями от късната желязна епоха в границите на антична и средновековна крепост Маркели

Обр. 2. Южно окопово съоръжение. Стратиграфски профил (автор Атанас Каменаров)

Fig. 2. South Trench Facility. Stratigraphic profile (author Atanas Kamernarov)

след престъргване на материка се попадна на осем ями от късната желязна епоха (Аладжов 2005, 282; 2006, 287). Ямите се намират на различно разстояние една от друга, без да се пресичат (обр. 2). Малкият брой на откритите съоръжения не позволява на този етап да се търси планировка в тяхното разположение, а вероятно при бъдеща археологическа работа броят им ще се увеличи. В горната си част те са унищожени при строителство на вала от IX в., което не ни позволява да установим състоянието на гърлата им и дали ямите са били маркирани по някакъв начин на повърхността.

Яма № 1 е изцяло унищожена при изграждането на вала. Улавя се само в най-долната си част като сиво петно с размери 0,90 на 1,20 м, без наличие на археологически материали (обр. 2).

Яма № 2 е с форма на пресечен конус с диаметър на устието 1,30 м и дълбочина 1,30 м. Пълнежът се отличава със сиво-черната си пръст, примесена с въглени, животински кости и части от мазилки. Намерените керамични фрагменти са в минимално количество (обр. 2; 7.1).

Яма № 3 има кошеровидна форма с диаметър 1,50 м и дълбочина 0,40 м. Дъното е почти равно. Стените са слабо конкавни. Констатирант се отделни пластове. От повърхността до 0,30 м пръстта е сива, примесена с минимално количество въглени, керамични фрагменти (обр. 7.5; 9.2,6) и животински кости. На дълбочина от 0,30 до 0,35 м (считано от нивото на здравия терен) пластът е наситен с множество въглени, а по периферията е с части от лицево загладени мазилки. От 0,35 м до 0,40 м (т. е. върху дъното) има пласт от пепел. В югозападната част на ямата, на дълбочина 0,10 м, е намерен глинен прешлен за вретено заедно с негорели животински кости (обр. 3).

Яма № 4 има асиметрична форма с диаметър при устието 1 м и дълбочината 0,40 м. Дъното е равно. В западната половина има вкопаване, което е с елипсовидно очертание. В него *in situ* се откриха кости на животно в анатомичен порядък. Костите не са горели, а цветът на запълнителя е черен и мазен, доказателство за органично отлагане. Керамични фрагменти почти липсват. Няма други археологически материали (обр. 4).

Яма № 5 е с кошеровидна форма. Диаметърът при устието е 0,90 м, а дълбочината – 0,60 м.

Стените са конкавни. Дъното е равно. Констатират се отделни нива. Отгоре надолу са регистрирани: сива пръст, примесена със ситни въглени, керамични фрагменти, части от мазилки и част от прешлен за вретено (обр. 7.3; 8.2; 9.1,4). Следва пласт с висока концентрация от въглени, а под него жълта пясъчлива пръст с липса на археологически материали. При дъното пръстта е отново сива с примеси от въглени. Преобладаващо е количеството на керамичния материал (обр. 5).

Яма № 6 има също кошеровидна форма, конкавни стени и почти равно дъно. Диаметърът при устието е около 1 м, а дълбочината – 0,40 м. Констатирани са следните отделни пластове отгоре надолу: пласт от сива пръст, примесена с минимално количество въглени; следва жълт пясъчлив пласт, а под него – сива пръст с висока концентрация на въглени. Преобладаващият материал се състои от парчета мазилки и части от огнище в югоизточната част на ямата. Животински кости липсват, а керамичните фрагменти са единични. От ямата произхожда единствената намерена част от транспортна амфора (обр. 6; 7.4; 9.3, 5, 7).

Яма № 7 е регистрирана в насипа от север, който поради често променящите се метеорологични условия е нестабилен. Това е основната предпоставка ямата да остане непроучена изцяло (обр. 2).

Яма № 8 е регистрирана в насипа от изток и също остава непроучена. Улавя се само във вертикален разрез в посока север–юг. Има асиметрична форма, с диаметър в горната си част 0,90 м и 1 м при основата. Дълбочината ѝ е около 1 м. В структурата ясно се очертават пет различни пласта, които отгоре надолу са: сива пръст с примеси от въглени; жълта пясъчлива пръст; пласт от светложълта пръст с примеси от ситни камъчета, а под него – сива пръст с висока концентрация от въглени, на места заменяща се от жълта пясъчлива. Керамиката е в минимално количество (обр. 2; 9.8).

По отношение на съдържанието трябва да се отбележи, че в ями № 2 и № 5 преобладаващият материал са керамични фрагменти, докато в яма № 4 той почти липсва. В яма № 6 мазилките със следи от плет и части от огнище са в преобладаващо количество в сравнение с всички други проучени ямни съоръжения.

Камъни

Присъствието им е регистрирано в повечето от проучените структури – ями № 2, 3, 5, 6 и 8. Те са необработени, ломени с различна големина (напр. в яма № 6 са с размер 20×20 см; в яма № 4 са с размер 40×30 см) и са разположени в различни участъци на структурите (при яма № 6 на 0,30 м дълбочина от регистрирането на структурата, а при яма № 5 на 0,20 м над дъното на ямата).

Местата на намирането им показва, че те нямат конструктивна функция, а са елементи от пълнежа. В нито една от ямите не са обособени като струпване, а се откриват поотделно във вътрешността им.

Въглени

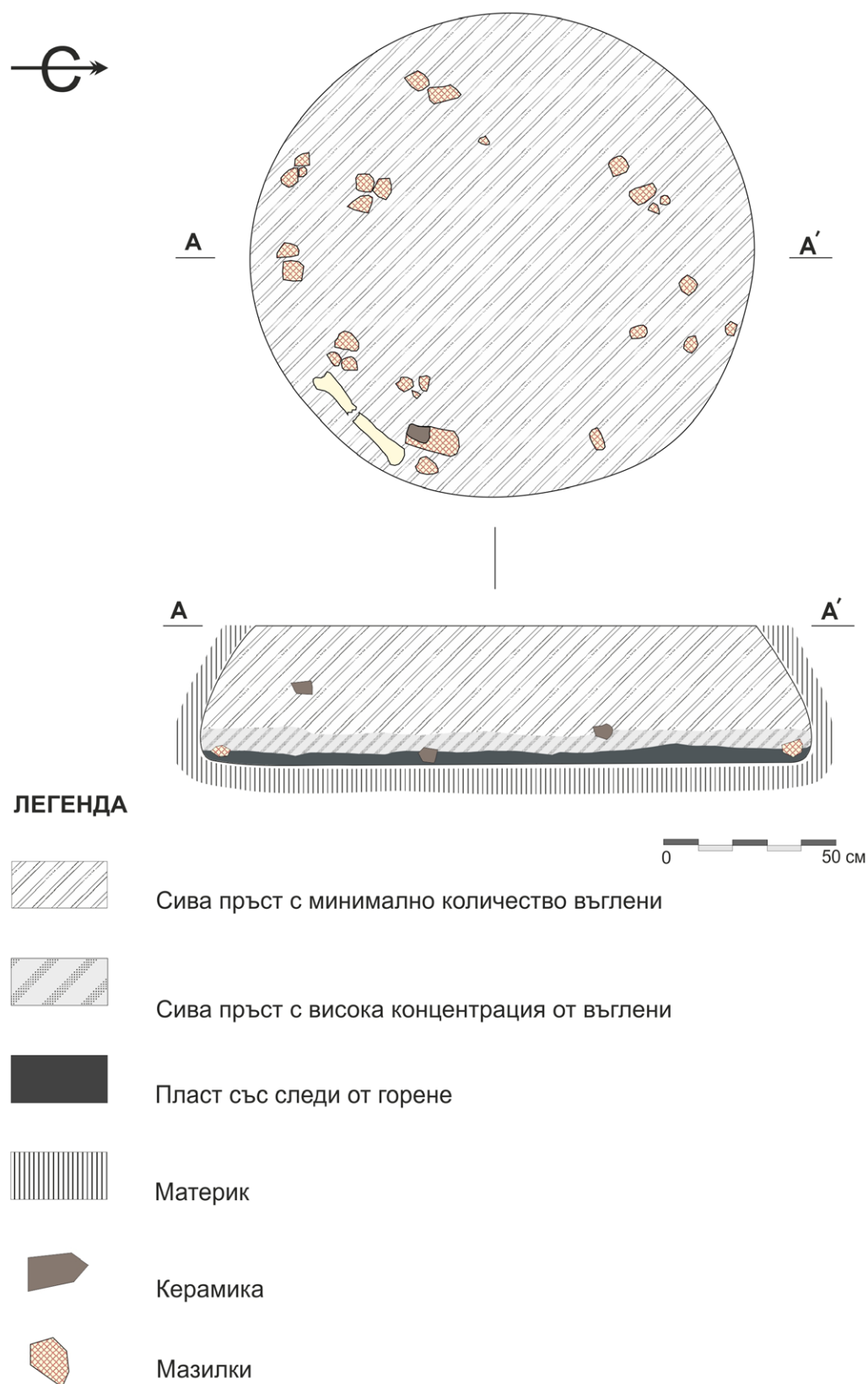
В пълнежа на всяка една от ямите присъстват въглени. Те са с различна големина – предимно дребни, примесени с почвата. Обичайно се срещат разпръснати с различен интензитет, равномерно или в отделни зони на пълнежа. При яма № 3 концентрацията им се увеличава от устието към дъното, като най-долният пласт е изцяло съставен от въглени.

Части от огнище, късове от мазилки и замазки

В рамките на ямите под „Южното окопово съоръжение” на крепостта няма случай на поставяне на трите вида в една и съща яма едновременно. Сигурно идентифицирани стенни мазилки, по които има запазени следи от тънки пръчки се срещат единствено в яма № 6. В същата е засвидетелствано присъствието на части от огнище (без украса). В яма № 3 са намерени лицеви глинени замазки.

Животински кости и други артефакти

Друг често срещан материал са животинските кости, които се намират във всяко едно про-

Обр. 3. Яма № 3. Стратиграфски профил (автор Росица Христова)
Fig. 3. Pit no. 3. Stratigraphic profile (author Rositsa Hristova)

учено съоръжение.¹ Може да се отбележи поставянето на зъби от глиган в яма № 2 и яма № 3, както и присъствието на речни миди в яма № 5. Наред с отделните кости или костни фрагменти в две от ямите са засвидетелствани и два цели скелета на животни. В яма № 4 откритото животно е с малък размер – от рода на заек или съсел, а в яма № 5 костите принадлежат на дребно птиче (с големина на врабче). Важно е да се отбележи, че по костния материал няма следи от обгаряне на пряк огън.

Освен посочените материали в яма № 5 са открити глава от железен пирон и два керамични прешлена. Прешленът от яма № 3 е цял със сплеснато сферична форма без украса, а този от яма № 5 е със сферична форма.

Керамичен материал

Най-масовият материал от проучените съоръжения е керамиката. Това са главно фрагменти от различни съдове – предимно от гърнета, трапезни амфори, паници/купи, кани, сред които няма изцяло запазени. Най-многобройни са фрагментите от яма № 2, а в най-малко количество са тези от яма № 6. При липсата на друг датиращ материал керамиката е единствената, която може да послужи за тази цел. Съществуват два факта, които обаче намаляват информационната ѝ стойност. На първо място това е силната ѝ фрагментираност, която пречи за сигурната идентификация на някои форми, а на второ – липсата на вносна керамика.

Съдовете се разделят на две основни групи: керамика, работена на ръка и такава, работена на гърнчарско колело – сива монохромна керамика и фрагмент от долна част на транспортна амфора.

Към първия вид се отнасят съдове с груба изработка, направени от глина с примеси от едри, средни или дребни кварцови частици, пясък, шамот, органика и слюда. При отделните съдове концентрацията на примесите е различна. Наблюденията относно обработката на повърхността на съдовете показват, че тя е третирана по няколко начина: при един от вариантите повърхността е груба, небрежно огладена, другият е представен от съдове с добре изгладени или излъскани стени. Фрагментите са части от гърнета, купи, стени с релефна или набодена украса и парчета от равни дъна. Голяма част от формите не подлежат на хронологическо разграничаване, причина за което е установеният консерватизъм в развитието им (Данкова, Велков, Ников 1991, 312; Ников 1994, 146, обр. 3.б, в; Шейлева 1994, обр. 4.1; Tonkova, Savatinov 2001, 100, fig. 6b).

Съдовете от групата на т. нар. сива монохромна керамика се характеризират с много добро качество на изработка. Те са направени от добре пречистена глина с минимално количество примес от пясък. Имат сив цвят на повърхността. Общ белег за всички тях е покритието с фина ангоба. Близки до този вид керамика са съдовете с черно покритие (фрагменти от ями № 6 и № 3). Те се отличават с плътна ангоба с черен цвят, чиито блясък я доближава до фирниса.

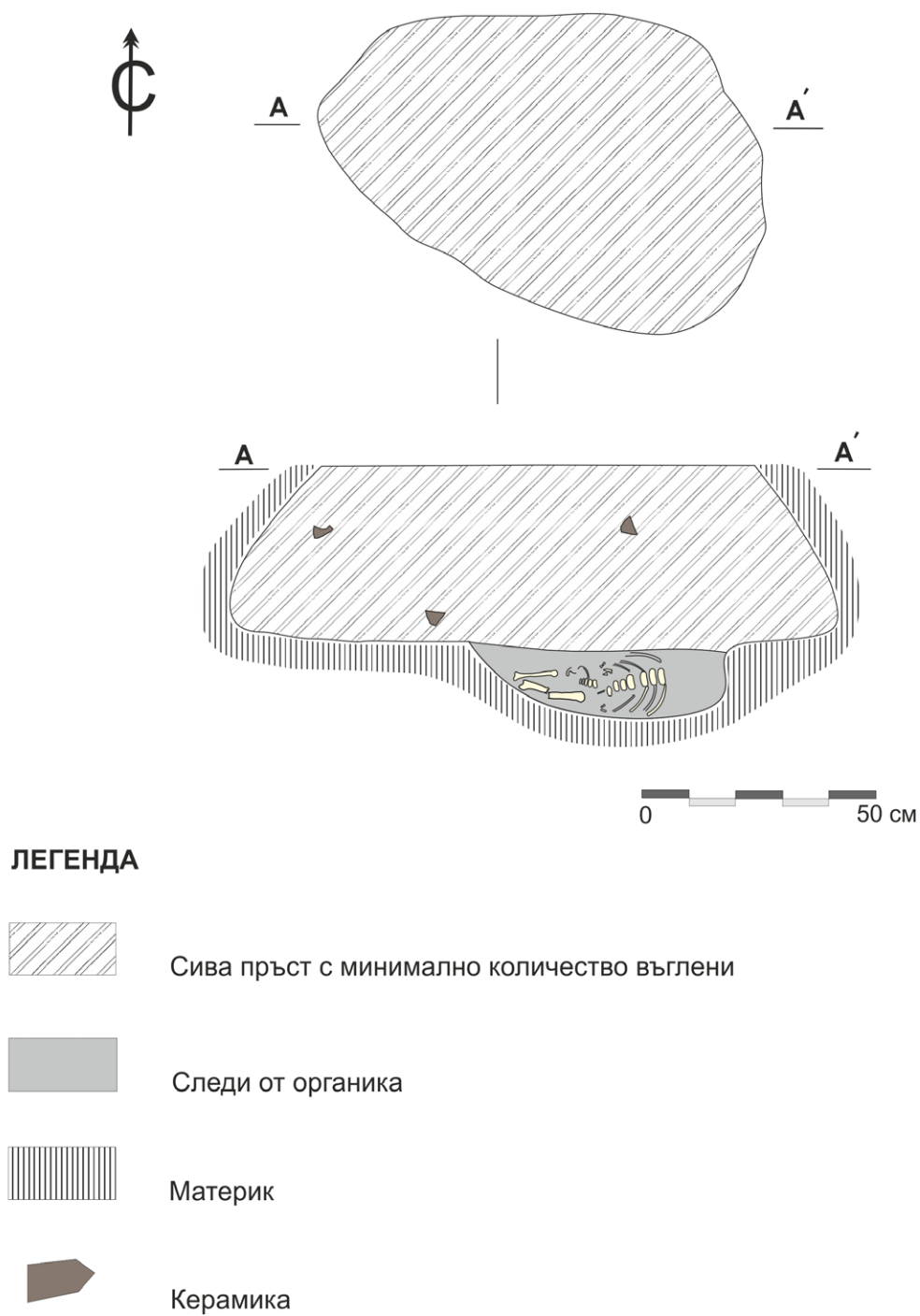
Фрагментите сива монохромна керамика принадлежат на трапезни амфори, паници/купи, кани и динос (?). Тези форми са допълнени и от части от гърнета, паници/купи и кани, открити в пълнежа на средновековното окопово съоръжение² (обр. 7.2; 8.1,3). Важен белег, забелязан и при други обекти във вътрешността на Тракия, е наличието на следи от изтриване по повърхността им, което означава, че действителният живот на тези съдове е протекъл преди окончателното им депониране в съответните структури (Ников 2009, 108).

Трапезните амфори не са представени чрез сигнификативни примери – това са предимно фрагменти от стената при шията и най-широката част на тялото, познати от форми, по-добре за-

¹ Остеологичен анализ на материала не е извършен. Консултация относно двата цели скелета е направена с д-р Лазар Нинов.

² Керамиката, намерена сред землената маса, използвана при създаването на окоповото съоръжение, е от КБЕ, РЖЕ и КЖЕ. Тя е била иззета заедно с пръстта от предполагаемо селище от юг (Аладжов 2005, 287).

Ями от късната желязна епоха в границите на антична и средновековна крепост Маркели

Обр. 4. Яма № 4. Стратиграфски профил (автор Росица Христова)
Fig. 4. Pit no. 4. Stratigraphic profile (author Rositsa Hristova)

пазени във вътрешността на Тракия (Ников 2005, 339–340).

Намерените фрагменти от паници/купи имат сходни морфологични белези – полусферично към обърнато конично тяло с право отсечено или завито навътре устие. Украсата им се състои от единични или от снопове врязани успоредни линии, разположени под ръба на устието (обр. 7). Най-близки паралели на тези съдове се намират в обекта при Асеновец, Новозагорско (Ников 2008, 114, обр. 4.3), обекта в м. Бадъ бунар при Карнобат (Ников 2009, обр. 1.1; 1.7; 2.5) и Созопол – обект „Старата дърводелна“ (Ников 2012, обр. 5.5), „Морски скали“ (Ников 2012, обр. 29,2), „Талията“ (Ников 2012, обр. 39.8), „Орфей“ (Ников 2012, обр. 46.2) и този на ул. Анаксимандър 29 (Ников 2012, обр. 57).

Фрагментите от кани принадлежат към един от популярните типове – с отчетливо извито навън устие и ясно изразено биконично тяло (обр. 8). Ако се съди по запазените белези, те са имали по една издигаща се над устието дръжка. Резкият преход между двете части на биконичното тяло е морфологичен елемент, който изчезва при по-късните варианти (Ников 2009, 121). Каните от обр. 8 имат паралели с тези от Бадъ бунар (Ников 2009, 113, обр. 4.4–7), Созопол – обект „Старата дърводелна“ (Ников 2012, обр. 20), на ул. Анаксимандър 29 (Ников 2012, обр. 56.4) и обекта в м. Старото селище в Раднево (Саватинов 1997, обр. 20, 51).

Репертоарът се допълва и от предполагаем фрагмент от динос (обр. 7.5). Извън данните от Аполония достъпната информация от вътрешността на Тракия показва не много голямо количество открити цели или фрагментирани диноси. От региона части от такива са намерени в надгробната могила край Прилеп и обекта в м. Бадъ бунар (Ников 2009, 121).

Дъната са представени самостоятелно поради липса на ясна връзка с конкретна форма (обр. 9). Дъното от амфорна тара (обр. 9.5) вероятно принадлежи на част от еолийска амфора от края на VI – ранния V в. пр. Хр. Еолийските амфори обединяват контейнери с няколко различни типа изработка, правени по традиция, свързана с остров Лесбос, но произвеждани вероятно в много по-широк регион, обхващащ северозападното малоазийско крайбрежие (Цочев 2009, 132).

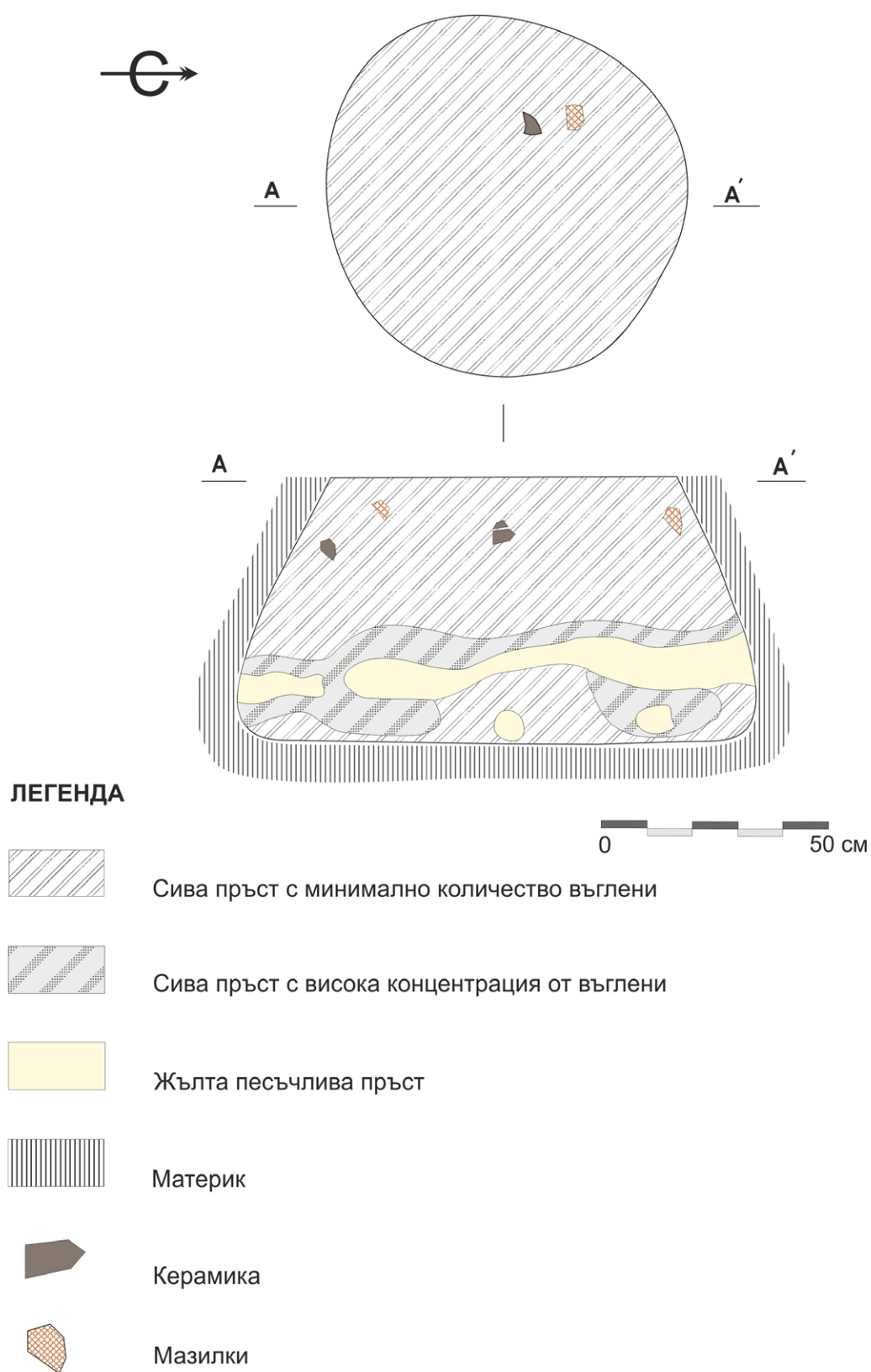
На базата на спецификите на разгледаните фрагменти, най-общо ямите могат да бъдат датирани в периода VI – V в. пр. Хр.

Заклучение

Археологическите разкопки в сектор „Южно окопово съоръжение“ на крепост Маркели спомагат за попълването на археологическата карта в региона на Карнобат като увеличават числеността на обектите от I хил. пр. Хр., но за да бъде внесена по-голяма яснота относно процесите в региона процеси през VI–V в. пр. Хр. са необходими допълнителни археологически разкопки северно и южно от средновековното окопово съоръжение. Описаните ями са индикатор за съществуването на селище, останките от което са или окончателно разрушени и разнесени, или все още не са открити. Впрочем, при обход в района южно от окоповото съоръжение, е регистрирано голямо количество фрагментирана керамика, датирана в желязната епоха. След направено археологическо наблюдение в границите на крепостта през 2018 г., свързано с ремонт на електропровод ВЛ 220 kV „Камчия“, е потвърдено и наличието на селище от ранната бронзова епоха. Констатираната ситуация показва хоризонтално изместване на селищата, съществували южно, извън границите на крепостта през различните епохи. Ако това от бронзовата епоха е на 200 м от реката, то през късната желязна епоха селището се измества на изток/североизток, в участък, където при проучванията през 2004 – 2005 г. са регистрирани няколкото ями (Момчилов, Христова 2019, 773). Поради малката проученост на обекта обаче е трудно засега той да бъде правилно интерпретиран.

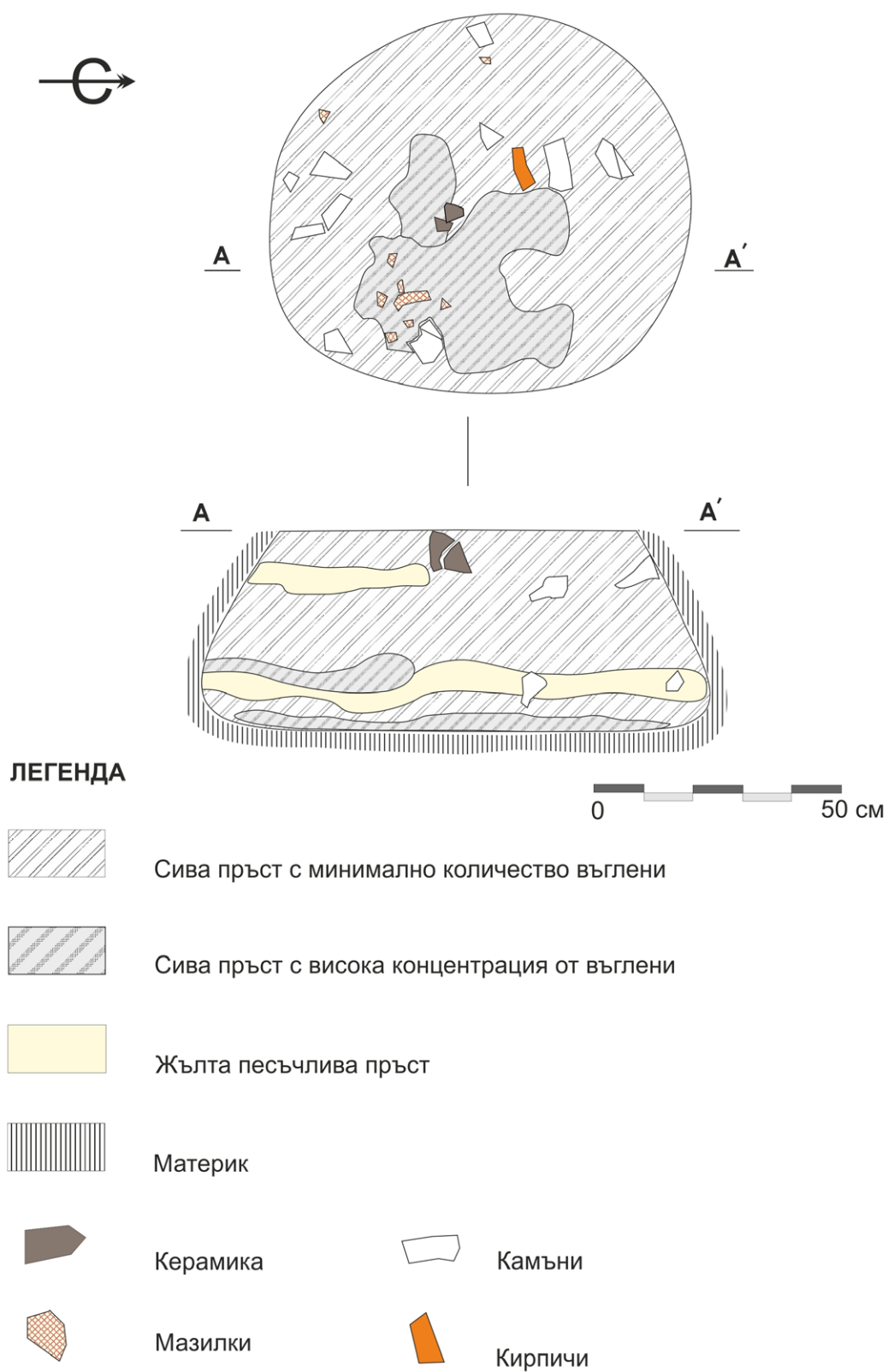
Тук е мястото да отбележим, че синхронни по време аналогични ямни съоръжения са от-

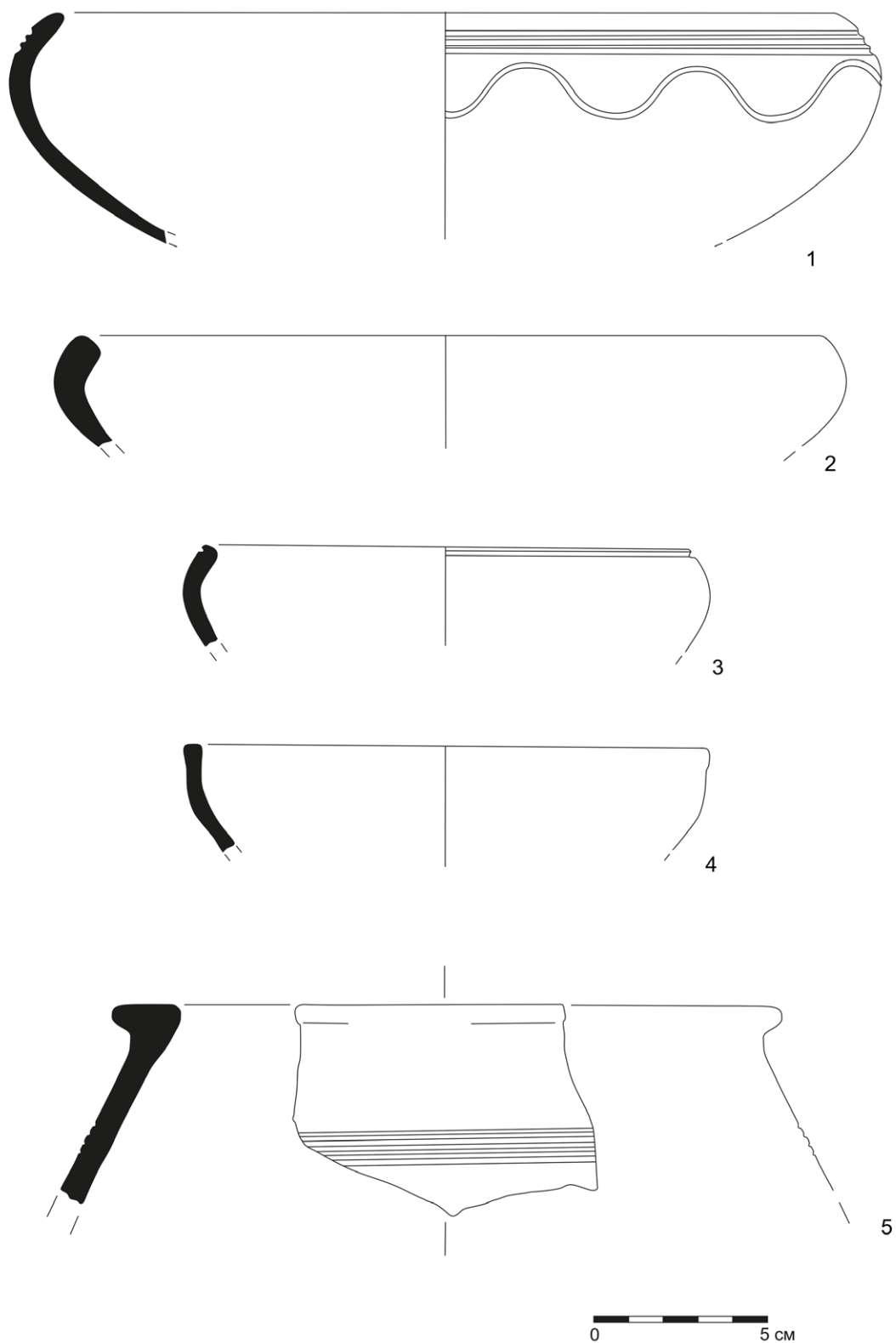
Ями от късната желязна епоха в границите на антична и средновековна крепост Маркели

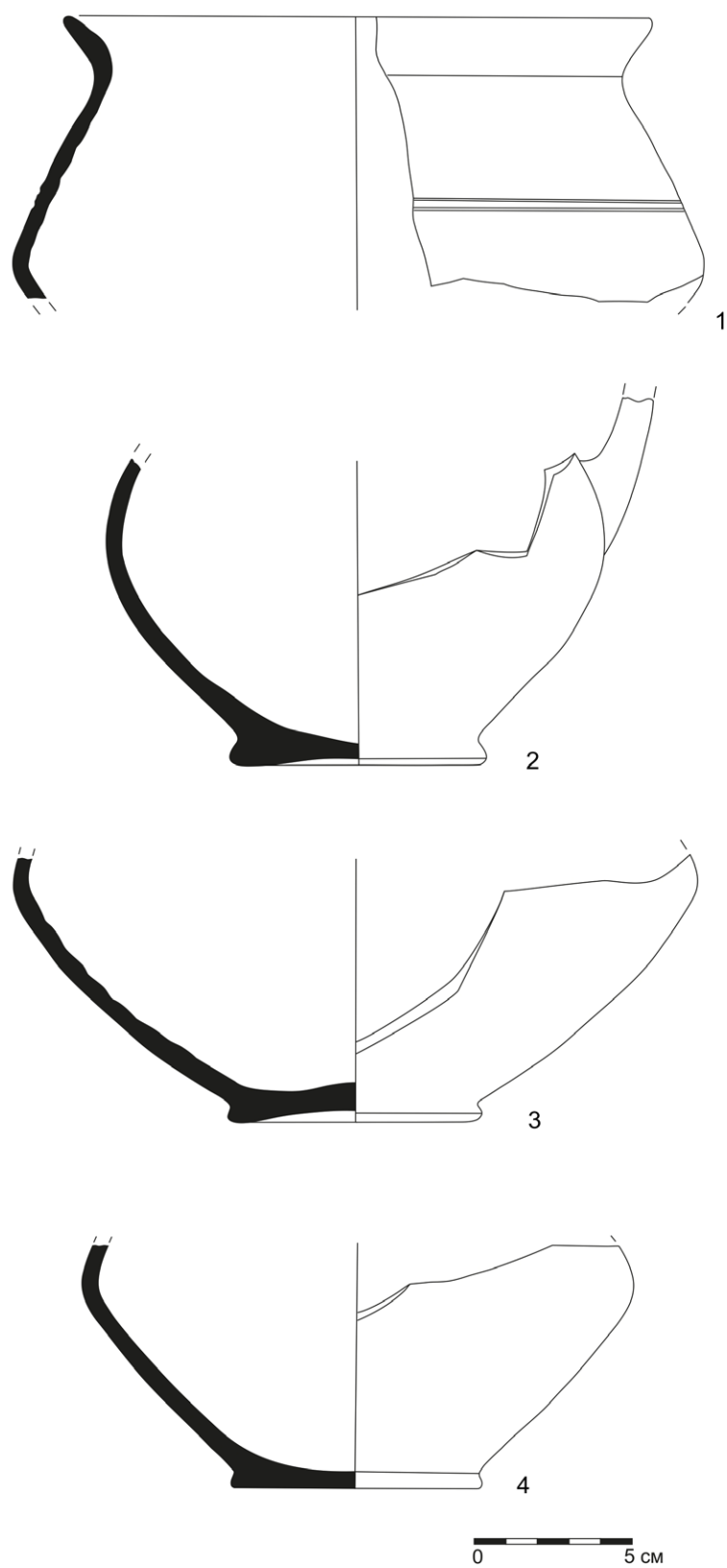
Обр. 5. Яма № 5. Стратиграфски профил (автор Росица Христова)
Fig. 5. Pit no. 5. Stratigraphic profile (author Rositsa Hristova)

Росица Христова

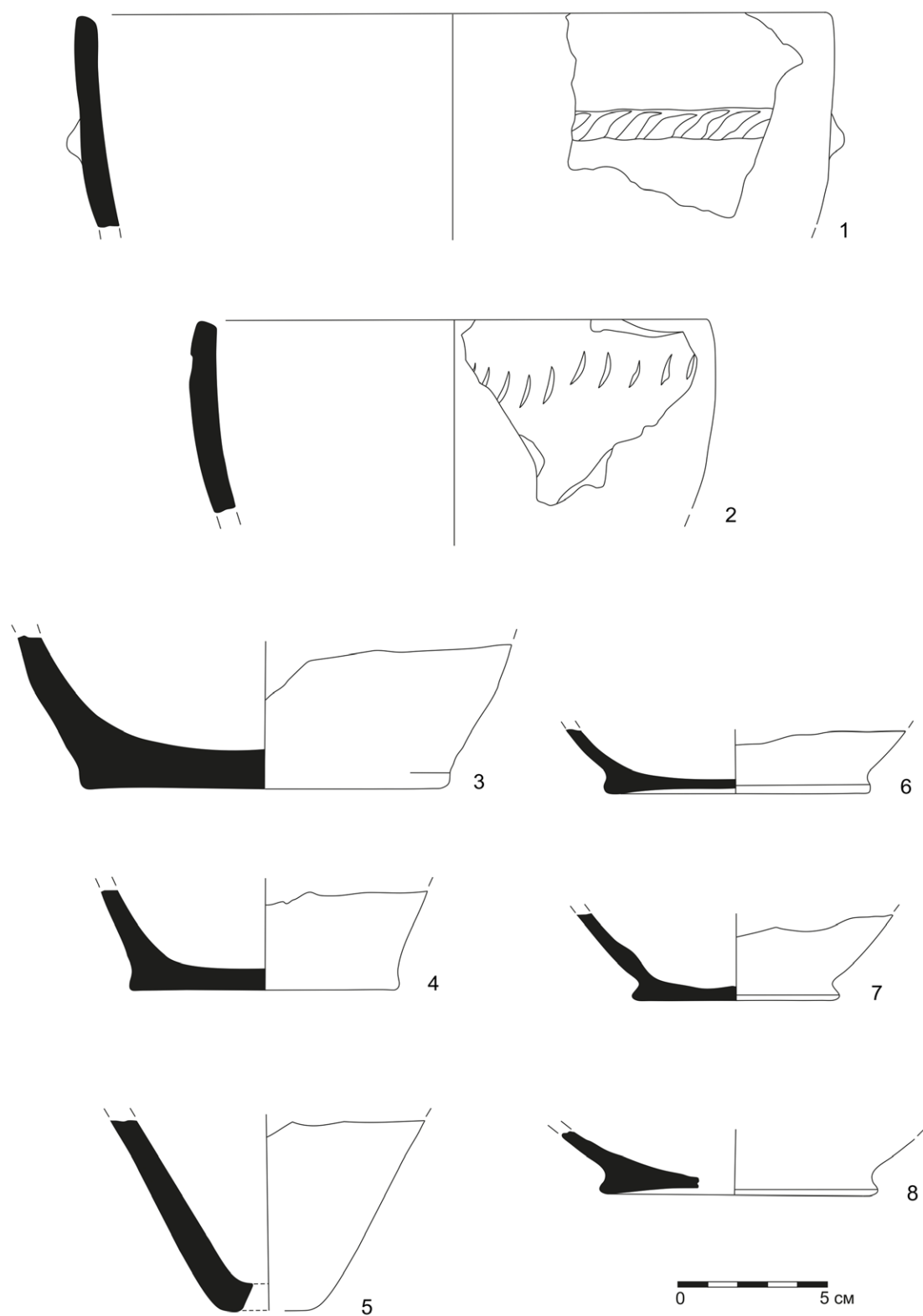

Обр. 7. Сива монохромна керамика. Паници/купи и динос (автор Росица Христова)
Fig. 7. Gray monochromic pottery. Plates/Bowls and Dinos (author Rositsa Hristova)

Обр. 8. Сива монохромна керамика. Кани (автор Росица Христова)
Fig. 8. Gray monochromic pottery. Jugs (author Rositsa Hristova)

Обр. 9. Фрагменти от съдове (автор Росица Христова)
Fig. 9. Pottery fragments (author Rositsa Hristova)

крити в м. Бадъ бунар, южно от гр. Карнобат (Христова 2009, 50–78), до селата Кръстина (Дражева 2005, 53) и Вратица (Карайотов 2005, 31–32) в Бургаска област и на север до гр. Сунгурларе (Николов 2003, 331–493).

Топографската близост на обекта с други подобни поставя въпроси, свързани с изясняване на селищната структура през късната желязна епоха и връзката с комплексите от ями, т. е. до каква степен последните могат да се определят като култови; каква е тяхната значимост; дали обслужват едно или няколко селища, разположени в близост или са част от тези селища. Въпреки натрупания значителен масив от информация, отговори на тези въпроси в една или друга степен могат да бъдат получени едва след нови проучвания на този вид археологически обекти.

Благодарности

Проучвателите благодарят на доц. д-р Румяна Георгиева за оказаната помощ при датирането на керамиката от бронзовата и желязната епоха, намерена сред земената маса на окоповото съоръжение.

Цитирана литература

- Агре, Д., Дичев, Д. 2008. Спасителни проучвания на ямното светилище в м. Герена, гара Скобелево, общ. Димитровград – II сезон. В Николов, В., Нехризов, Г., Цветкова, Ю. (ред.) *Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив-Свиленград през 2005 г.* Велико Търново: Фабер, 17–44.
- Аладжов, Ж. 1999. Къде се намира центърът на прабългарската войска в Тракия и Хемимонт? *Археологически вест* 2, 27–30.
- Аладжов, Ж. 2005. Проучвания на Карнобатската крепост Маркели. *Археологически открития и разкопки през 2004 г.* София, 282.
- Аладжов, Ж. 2006. Разкопки на Карнобатската крепост Маркели. *Археологически открития и разкопки през 2005 г.* София, 287.
- Аладжов, Ж., Момчилов, Д. 1991. Землено укрепление около крепостта Маркели. *Проблеми на прабългарската история и култура* 2, 138–144.
- Аладжов, Ж., Дражева, Ц., Момчилов, Д. 2005. Археологически проучвания на средновековната крепост Маркели край Карнобат. В *XXIV среща на музеите от ЮИ България*. София, 13–14.
- Балабанов, П. 1999. Тракийски ритуални ями край с. Дебелт, Бургаска област. *Археология* 3–4, 62–76.
- Божкова, А., Ников, К. 2010. Археологическо проучване на комплекс от ями в землището на с. Малко Тръново, община Чирпан – югозападен сектор. Предварителни бележки. В Георгиева, Р., Стоянов, Т., Момчилов, Д. (ред.) *Югоизточна България през II – I хилядолетие пр. Хр.* Варна: Зограф, 213–220.
- Бонев, А. 2003. Ранна Тракия (формиране на тракийската култура – края на второто – началото на първото хилядолетие пр. Хр.). *Разкопки и проучвания XXXI*. София, 122–127.
- Вълчева, Д. 2002. Ямно светилище. В Божкова, А., Делев П. (ред.) *Копривлен 1*. София, 102–123.
- Георгиева, Р. 1991. Обредни ями в Тракия (края на II–I хил. пр. Хр.). *Археология* 1, 1–11.
- Данкова, Г., Велков, К., Ников, К. 1991. Спасителни археологически проучвания на обект „Староселец“ през 1990 г. В *Марица-Изток. Археологически проучвания I*. София, 307–358.

Ями от късната желязна епоха в границите на антична и средновековна крепост Маркели

- Дражева, Ц. 2005. Археологически проучвания на обект № 22, ЛОТ 5 АМ „Тракия” в землището на с. Кръстина, община Камено през 2004 г. В: *XXIV среща на музеите от ЮИ България*. София 2005, 53.
- Каменаров, А. 2002. Общогеографска и топографо-геодезическа характеристика на археологическия обект „Маркели” – гр. Карнобат. В *История и култура на Карнобатския край* 4. Варна: Зограф, 186–206.
- Карайотов, И. 2005. Тракийско ямно светилище от късната желязна епоха при с. Вратица, община Камено, област Бургаска. В *XXIV среща на музеите от ЮИ България*. София, 31–32.
- Момчилов, Д. 2006. Плиска и Маркели (средата на VIII – началото на IX в.). В *Тракия и Хемимонт IV – XIV век* 1. Варна: Зограф, 58–65.
- Момчилов, Д., Христова, Р. 2019. Археологическо наблюдение при ремонт на ВЛ 220 KV „Камчия” в участък, попадащ в границите на антична и средновековна крепост Маркели. *Археологически открития и разкопки през 2018 г.* София, 771–773.
- Нехризов, Г. 2006. Ямно светилище от желязната епоха и селище от ранната бронзова епоха при Свиленград. В Николов, В., Нехризов, Г., Цветкова, Ю. (ред.) *Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив – Свиленград през 2004 г.* Велико Търново: Фабер, 397–501.
- Нехризов, Г., Цветкова, Ю. 2008. Ритуални ями от желязната епоха при Свиленград. В Николов, В., Нехризов, Г., Цветкова, Ю. (ред.) *Спасителни археологически по трасето на железопътната линия Пловдив – Свиленград през 2005 г.* Велико Търново: Фабер, 205–233.
- Ников, К. 1994. Керамиката от разрушеното селище от ранножелязната епоха в Раднево. В *Марица – Изток. Археологически проучвания* II. София, 143–150.
- Ников, К. 2005. За една група сиви съдове от Югоизточна България. Към въпроса за появата на сивите амфори в Тракия (кр. VII–VI в. пр. Хр.). В Стоянов, Т., Тонкова, М., Прешленов, Хр., Попов, Хр. (ред.) *Heros Nephaisistos. Studia in honorem Liubae Ogneva-Marinova*. Велико Търново: Фабер, 331–347.
- Ников, К. 2008. Сивата керамика от Асеновец. В *Археологически и исторически проучвания в Новозагорско* 2. Нова Загора, 102–119.
- Ников, К. 2009. Трапезна керамика, работена на колело. В *Спасителни археологически проучвания по трасето на АМ „Тракия”, ЛОТ 5, обходен път на град Карнобат*, 6+700– 6+800. Варна: Зограф, 108–123.
- Ников, К. 2012. *Сивата монохромна керамика от Аполония*. Велико Търново: Фабер.
- Николов, В. 2003. Тракийски ямни светилища в района на Сунгурларе. В Фол, А. (ред.) *Пътят (сборник научни статии, посветени на живота на Г. Китов)*. София: Гео Прес, 331–493.
- Саватинов, С. 1995. Сондажни археологически проучвания в местността Старото селище край град Раднево. В *Марица-Изток. Археологически проучвания* 3. Раднево, 147–169.
- Саватинов, С. 1997. Комплекс от ями от късната желязна епоха в м. „Старото селище” край град Раднево. В *Марица-Изток. Археологически проучвания* 4. Раднево, 9–54.
- Тонкова, М. 2005. Проблемът за човешките жертвоприношения в Тракия. В Китов, Г., Димитрова, Д. (ред.) *Земите на България. Люлка на тракийската култура* 2. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 67–73.
- Тонкова, М. 2006. Тракийско ямно светилище от втората половина на V–началото на III в. пр. Хр. в м. Карабюлюк при с. Ябълково, Димитровградско. В Николов, В., Нехризов, Г., Цветкова, Ю. (ред.) *Спасителни археологически по трасето на железопътната линия Пловдив – Свиленград през 2004 г.* Велико Търново: Фабер, 205–233.
- Тонкова, М. 2010. Резултати от проучванията на Източния сектор на тракийското ямно светилище

- от V – началото на III в. пр. Хр. в м. Кузлука, с. Малко Тръново, общ. Чирпан (обект 11, ЛОТ 1 по ОВОС на автомагистрала „Тракия“). В Георгиева, Р., Стоянов, Т., Момчилов, Д. (ред.). *Югоизточна България през II – I хилядолетие пр. Хр.* Варна: Зограф, 198–212.
- Христова, Р. 2009. Комплекс от ями по трасето на АМ „Тракия“, ЛОТ 5, км 6+700– 6+800. В *Спасителни археологически проучвания по трасето на АМ „Тракия“, ЛОТ 5, обходен път на град Карнобат, 6+700– 6+800.* Варна: Зограф, 50–78.
- Шейлева, К. 1994. Балзена ли е крепостта край Главан. В *Марица – Изток. Археологически проучвания 2.* София, 227–234.
- Цочев, Ч. 2009. Транспортни амфори. В *Спасителни археологически проучвания по трасето на АМ „Тракия“, ЛОТ 5, обходен път на град Карнобат, 6+700–6+800.* Варна: Зограф, 124–148.
- Tonkova, M., Savatinov, S. 2001. Thracian culture of the Late Iron Age. In *Maritsa-Iztok. Archaeological Research 5.* Radnevo, 95–126.

Pits from the late Iron Age within the boundaries of the Ancient and Medieval Markeli fortress near the town of Karnobat

Rositsa Hristova

(summary)

This article presents the results of the investigation of a group of pits located within the boundaries of the Medieval fortress Markeli, located 7.5 km west of the town of Karnobat. The typological characteristics of the structures found correspond to the characteristics of numerous other structures associated with pit complexes, which have been previously published in Bulgarian editions.

The Markeli fortress had an important place in Bulgarian-Byzantine relations during the 8th–9th centuries. This was possible thanks to its strategic proximity to Rishki and Varbishki Passes, as well as the convenient trade routes connecting it with the interior of the country. After a ten-year hiatus, in 2004 and 2005, regular archaeological surveys of the fortress in the sector “South Trench Facility” were renewed. During the re-clearing of the area, in order to finalize investigations around its construction, eight pits dating to the Late Iron Age were found.

The pits are located at different distances from each other with no overlap. The small number of structures discovered does not allow us to ascertain the specific layout of the structures, and it is likely that their number will increase as a result of future archaeological work. The upper part of the pits were destroyed during the construction of the imposing earthworks (banks and ditches) in the 9th century, which prevents us from establishing whether these pits have some kind of impact on the terrain. Regarding their contents, pits no. 2 and no. 5 contain predominantly ceramic fragments, while pit no. 4 contains no material aside from animal bones. In pit no. 6, plaster and parts of a hearth predominate, compared to all other pit structures investigated. Ceramics are mainly represented by fragments of various vessels—pots, table amphorae, plates/bowls, jugs, and dinos of which none are completely preserved. Based on the specifics of the examined fragments, the pottery can be generally dated to the 6th–5th centuries BC.

The presence of these pits is an indicator for the existence of a settlement, the remains of which are either completely destroyed and scattered, or have not yet been discovered. Due to the small amount studied, for the moment it remains difficult to correctly interpret it.